МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГИКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ**

Виконав: студент ІІ курсу, групи 8.0533-з-1
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Овчаренко Станіслав Сергійович
Науковий керівник: Горбань Г.О.
д.психол.н., професор
Рецензент: Грандт В.В., к. психол.н., доцент кафедри психології

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
к.психол.н., доцент. Н.О. Губа
«____»_____2024 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
_____Овчаренко Станіславу Сергійовичу_____

Тема роботи Інформаційна компетентність, як складова професійної культури майбутніх політологів
керівник роботи Горбань Г.О., д.психол.н., професор
затверджені наказом ЗНУ від «24» 09 2024 року № 1446-с
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: розкрити зміст та специфіку понять з проблеми професійної культури; розглянути питання професійної культури політологів; проаналізувати теоретичні підходи до визначення сутності та структури інформаційної компетентності майбутніх політологів; розкрити вплив інформаційно-комунікативної компетенції на формування професійної культури фахівців; дослідити психолого-педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх політологів.
5. Перелік графічного матеріалу: 4 таблиць, 2 рисунка.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Горбань Г.О., професор		
Розділ 1	Горбань Г.О., професор		
Розділ 2	Горбань Г.О., професор		
Розділ 3	Горбань Г.О., професор		
Висновки	Горбань Г.О., професор		

7. Дата видачі завдання _______

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	Січень 2024 р.	Виконано
2.	Робота над вступом	Лютий 2024 р.	Виконано
3.	Робота над першим розділом	Березень-Квітень 2024 р.	Виконано
4.	Робота над другим розділом	Травень-Вересень 2024 р.	Виконано
5.	Написання висновків	Жовтень 2024 р.	Виконано
6.	Передзахист	Листопад 2024 р.	Виконано
7.	Нормоконтроль	Листопад 2024	Виконано

Студент: _____С.С. Овчаренко

Керівник роботи: _____Г.О. Горбань

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 71 сторінок, 4 таблиць, 2 рисунка, 45джерел.

Об’єкт дослідження: професійна культура майбутніх політологів.

Предмет дослідження: інформаційна компетентність, як складова професійної культури майбутніх політологів.

Мета дослідження: обґрунтувати та експериментально перевірити вплив інформаційної компетентності на становлення професійної культури майбутніх політологів.

Гіпотеза дослідження: інформаційна компетентність впливає на професійну культуру майбутніх політологів.

Передбачається, що рівень професійної ефективності керівників підвищиться після проведення корекційної програми, спрямованої на розвиток їх інформаційної компетентності.

Методи дослідження. теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел; анкетування, методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виокремленні ролі інформаційної компетентності в процесі формування професійної культури майбутніх політологів.

Практичне значення роботи: Основні положення роботи можуть бути використані в освітньому процесі закладах вищої освіти при викладанні навчальних курсів, написанні підручників та методичних рекомендацій.

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА, ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ, ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ, ТЕРМІНАЛЬНІ ЦІННОСТІ.

SUMMARY

Ovcharenko S.G. Information Competence as a Component of the Professional Culture of Future Political Specialists.

Master's thesis: 71 pages, 2 figures, 4 tables, 45 sources.

Currently the professionally significant qualities of a specialist are based not so much on the criteria of the volume and completeness of specific knowledge, but on the ability to independently replenish them, set and solve professional tasks, and develop criteria for selecting the most effective ways to solve them. In this situation, the requirements for the information culture of the individual have increased dramatically. Therefore, higher education teachers face the task of forming a full-fledged, competitive specialist.

The analysis of the current state of the investigated problem showed that «professional culture» is an interdisciplinary concept that attracts the attention of scientists of various scientific fields: teachers, psychologists, philosophers, sociologists, etc.

At the same time, the analysis of works devoted to professional culture proves the need for further research on the study of the following issues: reflection in the content of professional culture of the most pressing challenges of modern society, systematization of structural components of professional culture, expansion of the complex of factors of professional culture of a group and an individual.

The purpose of the study: substantiate and experimentally verify the influence of information competence on the formation of the professional culture of future political scientists.

The research tasks:

1. To analyze the current state of development of the researched problem.

2. To analyze the essential characteristics of the concept «professional culture».

3. To determine the scientific and theoretical foundations of the formation of informational competence of future political scientists.

4. Experimentally verify the influence of information competence on the formation of the professional culture of future political scientists.

Object of study. Professional culture of future political specialists.

Subject of study. Information competence as a component of the professional culture of future political specialists.

The part 1 «Essential characteristics of professional culture» represents analysis of professional culture as culture of macro and micro systems. The part provides professional culture as a personal culture and provides features of the professional culture of a political specialists.

The part 2 «Scientific and theoretical basis of forming the information competence of future political scientists» considers different approaches to determining entities and structures information competence of future political specialists as well as characterizes the information competence as a factor of formation professional culture of future political specialists.

The part 3 «Experimental research on checks of the influence of information competence on the establishment of professional culture future political scientists» dedicated to research on the relationship between the level of development of information and communication competence and dominant values.

The practical significance of the work lies in the experimental verification of information competence on the professional culture of future political scientists.

PROFESSIONAL CULTURE, EDUCATIONAL PARADIGM, COMPETENCE, INFORMATION-COMMUNICATION COMPETENCE, PROFESSIONAL COMPETENCE, VALUE ORIENTATIONS, INSTRUMENTAL VALUES, TERMINAL VALUES.

ЗМІСТ

Вступ…….. 8
РОЗДІЛ 1. СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ……... 12
1.1.Професійна культура, як культура макро та мікросистеми……... 12
1.2.Професійна культура, як культура особистості…….. 18
1.3.Особливості професійної культури політолога……... 20
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ……. 25
2.1. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності та структури інформаційної компетентності майбутніх політологів……..... 25
2.2. Інформаційна компетентність політолога, як чинник формування професійної культури майбутніх політологів…… 35
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРІМЕТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ПЕРЕВІРКИ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ…….. 45
3.1. Психолого-педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх політологів……... 45
3.2. Організація та аналіз результатів дослідження…….. 50
ВИСНОВКИ…….. 60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……... 62
Додатки…….. 67

ВСТУП

Сьогодні професійно значущі якості спеціаліста ґрунтуються не стільки на критеріях обсягу та повноти конкретного знання, скільки на здатності самостійно поповнювати їх, ставити та вирішувати професійні завдання, виробляти критерії відбору найефективніших шляхів їх вирішення. У цій ситуації різко зросли вимоги до інформаційної культури особистості. Тому перед викладачами вищів стоїть завдання сформувати повноцінного, конкурентного фахівця.

Процес сприйняття, переробки, передачі інформації людиною під час життєдіяльності має труднощі, які, своєю чергою, заважають розвитку особистості. Відсутність навичок рефлексу і внаслідок цього – підвищена навіюваність заважають адекватному відображенню дійсності. Загальною тенденцією є звуження кількості інформації, що сприймається особистістю, «стереотипи утворюють бар'єр для активного освоєння невідомого» [24, 143]. За даними ЮНЕСКО, 85% працюючого населення набувають необхідні для роботи знання та вміння за рамками формального класичного навчання. Природно, що відсутність навичок активної та самостійної, усвідомленої інформаційної діяльності знижує можливості сприйняття та збереження інформації. Все це вимагає формування у кожного студента вищого навчального закладу, який навчається на сьогоднішній день, потреби і готовності до безперервної освіти, навичок самостійного набуття знань, вміння поєднувати нові знання з уже засвоєними і застосовуваними в практичній діяльності.

В даний час більшість професій гуманітарної спрямованості пов'язані з використанням систем зв'язку й комунікацій; з формуванням та використанням електронних бібліотек, баз даних та знань; застосуванням засобів мультимедіа та ін. Крім того, сучасному фахівцю, у тому числі і політологу для успішної професійної діяльності необхідно опанувати новітні

цифрові технології. Володіння сучасними інформаційними технологіями забезпечує високий рівень професійної культури, дає можливість застосовувати їх для навчання та роботи, а також у повсякденній житті. Таким чином підвищується рівень вимог до професійної кваліфікації таких фахівців.

Можна стверджувати, що вища гуманітарна освіта постає перед проблемою підготовки професіоналів, здатних ефективно використовувати як наявний, так і новостворений інформаційний потенціал суспільства. Фахівці повинні чітко усвідомлювати динаміку інформаційних процесів та технологій, бути готовими до освоєння нових програмних продуктів [23, 22].

Отже, сутнісна характеристика особистості гуманітарію та його професійної діяльності повинні включати таку складову, як інформаційна компетентність. Даний компонент виводить особистісну і професійну поведінку фахівця на якісно новий рівень своєї реалізації у професійній сфері, на рівень відповідності сучасним вимогам соціально-економічної ситуації, що змінюється, на рівень випереджуючого характеру інформації, що освоюється. Це є ефективним засобом саморозвитку, підвищення рівня професійної та загальної культури особистості як фахівця.

З цього абсолютно однозначно випливає надзвичайно високий рівень актуальності даної дипломної роботи. Треба дослідити не тільки еволюцію ключових компетентності фахівців в історичному ракурсі, а й нові компетентності, які випливають з вимог четвертої індустріальної революції, концепції «Освіта-4.0», потенціалу штучного інтелекту та інших факторів.

Аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми показав, що «професійна культура» є міждисциплінарним поняттям, яке привертає увагу вчених різних наукових галузей: педагогів, психологів, філософів, соціологів тощо. Предметом їх досліджень неодноразово ставали різні аспекти професійної культури педагогів (І. Ісаєв, Н. Краснова, А. Мудрик, О. Новицька, О. Попенко, В. Сластьонін, О. Шевнюк та ін.), лікарів (А. Агаркова, О. Денисова, В. Дуброва та ін.), інженерів (С. Ісаєнко та ін.),

економістів (А. Бичок, В. Волкова, Л. Нікіфорова та ін.), юристів (С. Гусарєв, І. Михаліченко, О. Скакун, С. Сливка, О. Тихомиров та ін.), військових (В. Рибалка, В. Жежерун, І. Гавриш та ін.) тощо.

Водночас, аналіз праць, присвячених професійній культурі, доводить необхідність подальших досліджень з вивчення наступних питань: відображення у змісті професійної культури найактуальніших викликів сучасного суспільства, систематизації структурних компонентів професійної культури, розширення комплексу чинників професійної культури групи та особистості.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці впливу інформаційної компетентності на становлення професійної культури майбутніх політологів.

Гіпотеза дослідження: інформаційна компетентність впливає на професійну культуру майбутніх політологів.

Об'єктом дослідження є професійна культура майбутніх політологів.

Предметом інформаційна компетентність, як складова професійної культури майбутніх політологів.

Відповідно до сформульованої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасний стан розробленості досліджуваної проблеми.

2. Проаналізувати сутнісні характеристики концепта «професійна культура».

3. Визначити науково-теоретичні основи формування інформаційної компетентності майбутніх політологів.

4. Експериментально перевірити наявність впливу інформаційної компетентності на становлення професійної культури майбутніх політологів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел; анкетування, методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виокремленні ролі інформаційної компетентності в процесі формування професійної культури майбутніх політологів.

Практичне значення роботи: Основні положення роботи можуть бути використані в освітньому процесі закладах вищої освіти при викладанні навчальних курсів, написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, курсових, кваліфікаційних і магістерських робіт; у процесі підвищення кваліфікації психолого-педагогічних кадрів.

РОЗДІЛ 1.
СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Професійна культура, як культура макро та мікросистеми

У будь-якій професійній діяльності її зв'язок із культурою є сутнісним. Дана проблема представляється недостатньо дослідженою через складність проникнення в суть вихідних категорій «професіоналізм» і «культура», а також у зв'язку з необхідністю дослідження їхнього поєднання «професійна культура». Натомість сучасні умови розвитку суспільства вимагають аналізу всіх цих аспектів та бачення різних зрізів самого явища. У цьому нам видається з'ясувати, що таке професійна культура взагалі як різновид культурної системи.

Проблема професійної культури є предметом досліджень різноманітних наукових галузей: педагогіки, державного управління, філософії, соціології, менеджменту, психології тощо. Безумовно, подібне комплексне міждисциплінарне дослідження зумовлює переважно позитивні результати, основним з яких є різнобічне вивчення проблеми на теоретичному та емпіричному рівнях. Водночас, аналіз сучасних наукових праць, присвячених професійній культурі, засвідчив наявність теоретико-методологічних проблем у інтерпретації цього поняття

С. Алієва наголошує, що існує дві форми існування професійної культури: *об'єктивна*, характеризуюча умови діяльності професійної групи, і *суб'єктивна*, яка реалізується в самій діяльності конкретної людини, в її особистому ставленні до цієї діяльності [31, 64]. Професійна культура, за В. Бажуковим, являє собою комплекс стійких установок свідомості й моделей поведінки людини, що історично склалися на *індивідуальному, груповому* й *масовому* рівні, у професійній сфері. Якщо скористатися термінологією вищенаведеної класифікації видів культури за критерієм

суб′єкта культури, то можна перефразувати дослідників, які фактично говорять про професійну культуру як культуру макросистеми, професійну культуру як культуру мікросистеми та професійну культуру як культуру особистості [31, 65]. Визначимо змістовні відмінності професійної культури як культури макросистеми, культури мікросистеми та культури особистості, що конкретизуються в межах різних підходів.

Якщо розуміти макросистему як сталість форми і утримання систем нижчого порядку, які існують або можуть існувати на рівні культури як цілого разом з системами вірувань або ідеологій, що лежать в основі такої сталості, то у якості прикладу тлумачення поняття «професійна культура як культура макросистеми» може бути наведена дифеніція В. Бажукова: професійна культура – це все створене людиною в певній професійній сфері [42, 59]. Отже, суб′єктами професійної культури як культури макросистеми є умовні професійні групи – служителі різних релігійних конфесій, працівники ІТ-сфери, викладачі вищих навчальних закладів з усього світу і т.п., яких об’єднують спільні глобальні цілі професійної діяльності, ідентичні цінності, використання світового досвіду, накопиченого людством у певній професійній сфері тощо.

Зміст професійної культури як культури макросистеми визначається в межах наступних підходів: аксіологічного, герменевтичного, діалогічного, нормативного, семіотичного, символічного, соціологічного та технологічного.

Аксіологічний підхід розглядає професійну культуру через призму категорії «цінність», структуру та ієрархію ціннісного світу (О.Б. Кравченко, В. Семиченко, В. Сластьонін, В. Тушева та ін.). Якщо, за П. Сорокіним, культура – це система цінностей, за допомогою яких суспільство інтегрується, підтримує функціонування і взаємозв’язок своїх інститутів, то професійна культура – це універсальна система, що містить професійні знання і цінності, які у вигляді зразків і норм, прийнятих у конкретній професійній галузі, регулюють професійну діяльність. Цінності професійної

культури розглядаються як на рівні суспільства, так і на індивідуальному рівні [43].

Герменевтичний підхід до професійної культури базується на уявленнях про універсальність знакових структур (І. Демакова, А. Закірова, Д. Лісун, Н. Лосєва, О. Марченко та ін.). А. Закірова розглядає герменевтику не тільки як теорію інтерпретації й розуміння текстів, а значно ширше – як методологію пізнання феноменів гуманітарної культури, підкреслюючи, що важливе значення в цьому процесі має світогляд особистості, яка пізнає. У контексті герменевтичного підходу професійна культура розглядаєтсья як складне інтегральне утворення когнітивно-пізнавального, емоційно-ціннісного та поведінкового опанування професійного досвіду через пізнання універсалій професійної культури [43].

За В. Біблером – одним із засновників *діалогічного підходу*, «культура є форма діалогу і взаємопородження культур, ...форма одночасного буття і спілкування людей різних – минулих, теперішніх і майбутніх – культур» [34, 289]. Відповідно, з позицій даного підходу, професійна культура є результатом діалогу, що являє собою змістовний обмін між різними ланками професійного буття, результатом процесів, що відбуваються у свідомості суб'єктів (С. Копилов, Є. Ставицька, М. Тесленко та ін.). Діалогічність професійної культури полягає також «у діалогічному взаємопокладанні з іншими інтенціями як взаємодоповнюючими гранями людської культури» [43].

Нормативний підхід до професійної культури акцентує увагу на значенні прийнятих правил і норм (А. Гусейнов, Р. Литвак, Н. Крилова та ін.). Професійна культура, таким чином, є способом життя індивіда, зумовленим його професійним оточенням. «Норми культурної дії можуть бути різними залежно від рівня їх сприйняття та укоріненості в суспільстві, але не викликає сумнівів, що вони є результатом угоди між його членами» [34, 405]. Н. Крилова дотримується думки, що професійна культура – не

просто вміння визначити і вибрати кращу культурну норму, а скоріше прагнення використовувати нові культурні зразки.

Семіотичний підхід акцентує увагу на дослідженні професійної культури як форми вияву активності людей, пов'язаної з виявленням внутрішніх структур організації культурного досвіду (Ф. де Соссюр, Р. Борт, Ч. Пірс, Ю. Лотман, А. Прокоф'єва, Б. Успенський, А. Чантурія та ін.). Світ є сукупністю первинних моделюючих систем (мова) і вторинних (мистецтво, релігія й ін.). Будь-яке явище професійної культури виступає як знак, символ, текст, котрий потрібно не тільки спостерігати, а й усвідомлювати. Отже, професійна культура – це знаки і сукупності знаків (тексти), в яких зашифрована професійно значуща інформація, тобто зміст, закладений у них фахівцями різних сфер діяльності [34, 217].

Символічний підхід до професійної культури виходить з позицій, що людина – істота символічна: людина мислить символічно й живе в оточенні символів, серед уявлюваних емоцій, фантазій і мрій, у надіях та страхах, ілюзіях (В Воронкова, Г. Герасимова, Л. Карамушка, А. Шевченко та ін.) [40, 72].

Для професійної культури має значення ця здатність створювати символи, пов'язані з особливостями професійної діяльності. У відповідності з таким поглядом, професійна культура – це потужний символічний засіб комунікації у професійній групі, який формує професійну ідентичність фахівця, систему прихильностей та переконань, сприяє соціальній стабільності за рахунок єдиного смислоутворення.

Соціологічний підхід розуміє професійну культуру як субкультуру – сукупність переконань, цінностей, норм, зразків поведінки, характерних для певної професійної спільноти (В. Вербець, Л. Михайлова, П. Сорокін та ін.). У межах даного підходу вивчаються структура та функції професійної культури. Оволодіння професійною культурою вважається основою професіоналізації особистості [30, 92].

Технологічний підхід пов'язаний з розумінням професійної культури як специфічного способу перетворювальної діяльності (В. Дрозденко, І. Зязюн, Н. Островерхова, В. Сергеєва та ін.). У межах даного підходу професійна культура вивчається як технічно-цивілізаційне явище, рівень розвитку професійної галузі на основі доцільної та ефективної перетворювальної професійної діяльності людей, продукт людської діяльності, сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених у межах певної професійної галузі. У свою чергу, засвоєння особистістю професійної культури передбачає опанування способів практичної діяльності у вигляді технологій діяльності фахівця [41, 57].

Виходячи з розуміння професійної культури, як культури макросистеми можна визначити цей коцепт, як культуру соціальної макросистеми ми тлумачимо як універсальну для певної професійної галузі систему знаків (професійних знань та технологій) та символів (норм і цінностей), поява яких є результатом діалогу між різними ланками професійного буття.

Якщо розуміти соціальну мікросистему як безпосереднє оточення людини, то в якості прикладу тлумачення поняття «професійна культура як культура мікросистеми» може бути використано визначення А. Кравченка. Він розуміє професійну культуру як сукупність норм, правил і моделей поведінки людей, що складають відносно замкнену область у складі цілого. Відповідно, суб'єктами професійної культури як культури мікросистеми є реальні професійні групи – викладачі певної освітньої установи, керівники освітніх установ міста, депутати конкретної обласної ради і т.п., професійна діяльність яких характеризується реалізацією конкретизованих професійних завдань та відбувається в ідентичних умовах тощо.

Зміст професійної культури як культури мікросистеми визначається в межах наступних підходів: діяльнісного, дидактичного, компетентнісного.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на засобах і способах, які формують суб'єктність людини за допомогою залучення її у професійну діяльність (К. Абульханова-Славська, А. Анохін, М. Корінниййта ін.). Так, за твердженням К. Абульханової-Славської, професійна культура – це «спосіб організації, розвитку певної професійної діяльності, рушійною силою динаміки, інтенсивності та змістовності якої є особистість» [34, 96]. За визначенням М.М. Корінного, професійна культура «характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичного використання» [34, 97].

Дидактичний підхід фіксує увагу на способах та мірі опанування суб'єктами професійної групи сукупністю специфічних знань і навичок, які забезпечують рівень їх професіоналізму та кваліфікацію (О. Нагорічна, О. Шевцова та ін.). Так, О. Шевцова розглядає професійну культуру як сукупність теоретичних знань та практичних умінь і навичок, притаманних певному виду праці. В.Г. Ігнатов наголошує, що професійна культура виражає якісну сторону всієї людської діяльності, реалізацію своєї суті [36, 217].

У межах *компетентнісного підходу* професійна культура розглядається як сукупність спеціальних теоретичних знань і практичних умінь, пов'язаних з конкретним видом праці (А. Кравченко, Н. Сидоренко, Л. Чорна та ін.). Л. Чорна під професійною культурою розуміє систему професійних знань, навичок, умінь, які відповідають вимогам професійної діяльності, функціям і обов'язкам фахівця, що закріплені в його кваліфікаційній характеристиці. Н. Сидоренко розглядає професійну культуру персоналу як певнукомпетентність, що містить конкретні знання, уміння й навички. Подібне визначення поняття «професійна культура» практично ототожнює його з поняттям «професійна компетентність» [36, 217].

Таким чином під професійною культурою можна розуміти культуру соціальної мікросистеми, яка проявляється в якісних характеристиках діяльності професійної групи, що формуються в процесі професіогенезу і відповідають певним компетентностям фахівця.

1.2. Професійна культура, як культура особистості

Вивчення професійної культури як культури макросистеми та культури мікросистеми, на думку В. Г. Ігнатова, не повною мірою відповідає персоналістичному характеру придбання людиною і культури, і професії, адже «при «груповому» розумінні професійної культури начебто усувається первинна ланка її придбання, тобто сама людина, і вона нібито «починається» з групового рівня» [6, 87]. Професійна культура як культура особистості – «це міра та спосіб саморозвитку та самореалізації людини, ступінь досконалості фахівця у сфері професійної діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості в певний період життя» [12, 3].

Зміст професійної культури як культури особистості визначається в межах наступних підходів: акмеологічного, особистісного, психологічного.

Акмеологічний підхід до професійної культури акцентує увагу на активності та самостійності суб'єкта професійної діяльності, робить наголос на особистісно-професійному зростанні суб'єкта праці (В. Правотворов, Н. Попова, І. Лотова та ін.). В. Правотворов вважає професійну культуру найважливішою духовною якістю особистості, яка проявляється у здатності знаходити задоволення від праці. А на думку Н. Попової, «професійна культура являє собою вираження зрілості й розвиненості соціально й особистісно значимих ціннісних характеристик, реалізованих у професійній діяльності» [20, 67]. Як зазначає І. Лотова, акмеологія професійної кар'єри передбачає аналіз перш за все динаміки розвитку особистості фахівця.

Особистісний підхід розглядає професійну культуру як особистісну особливість фахівця, що виражає міру розвитку потреб і здібностей індивідів

(А. Капська, Н. Крилова та ін.). Так, Н. Крилова визначає професійну культуру як систему соціальних якостей, що безпосередньо забезпечує рівень трудової, професійної діяльності й визначає її особистісний зміст, ставлення до праці. Є. Клементьєв вбачає у професійній культурі процес розвитку цілісної особистісної культури, а знання вважає основою професійної культури. В. В. Тушева розглядає професійну культуру майбутнього вчителя як цілісну, сутнісну інтегральну характеристику особистості педагога-професіонала, що є умовою й передумовою ефективної професійної діяльності, узагальненим показником професійної компетентності викладача й метою професійного самовдосконалення. А. Капська під професійною культурою соціального працівника розуміє творчі здібності, сутнісні сили особистості, під якими маються на увазі її потреби, інтереси, соціальний досвід та міра соціальної активності [11].

Психологічний підхід тлумачить професійну культуру як комплекс психологічних характеристик фахівця, що зумовлюють ефективність та результативність його професійної діяльності (С. Дружилов, І. Зимня, Н. Чепелєва та ін.). На думку А. Капської, професійна культура, крім необхідних знань, умінь та навичок містить в собі певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності. До психологічного підходу до професійної культури також належать психоаналітичний, неофрейдистський та інші підходи.

Інтегруючи вказані підходи, професійну культуру особистості можна визначити, як комплексне динамічне особистісне утворення професіонала, що зумовлює високі якісні показники професійно-особистісного зростання та самореалізації суб’єкта професійної діяльності.

На основі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. За критерієм суб’єкта культури ми виокремлюємо професійну культуру як культуру макросистеми, професійну культуру як культуру мікросистеми та професійну культуру як культуру особистості. Кожний вид професійної культури співвідноситься з певними підходами до її вивчення.

Зміст професійної культури як культури макросистеми визначається в межах наступних підходів: аксіологічного, герменевтичного, діалогічного, нормативного, семіотичного, символічного, соціологічного та технологічного.

Інтегруючи зазначені підходи, професійну культуру – культуру соціальної макросистеми ми тлумачимо як універсальну для певної професійної галузі систему знаків (професійних знань та технологій) та символів (норм і цінностей), поява яких є результатом діалогу між різними ланками професійного буття.

Зміст професійної культури як культури мікросистеми визначається в межах наступних підходів: діяльнісного, дидактичного, компетентнісного. Інтегруючи зазначені підходи, під професійною культурою як культурою соціальної макросистеми ми розуміємо якісні характеристики діяльності професійної групи, що формуються в процесі професіогенезу і відповідають певним компетентностям фахівця. Зміст професійної культури як культури особистості визначається в межах наступних підходів: акмеологічного, особистісного, психологічного. Інтегруючи вказані підходи, професійну культуру особистості ми визначаємо як комплексне динамічне особистісне утворення професіонала, що зумовлює високі якісні показники професійно-особистісного зростання та самореалізації суб’єкта професійної діяльності.

1.3. Особливості професійної культури політолога

Професія політолога, професійна культура випускників вишу цього напряму є маловивченим соціальним феноменом. У той же час значення діяльності політолога зростає. Причому це судження справедливе як до вивчення сутності та змісту даного явища, так і до з'ясування передумов і факторів його формування, у тому числі в умовах вишу.

Зазначимо, що ця проблема є міждисциплінарною. Можна виокремити окремо філософські, соціологічні, педагогічні, культурологічні напрями дослідження професійної культури.

Проте наш науковий інтерес спрямований на з'ясування тих аспектів професійної культури, які можна розглянути виключно в рамках міждисциплінарного підходу. Це, з погляду, пов'язані з розглядом професійної культури як складової частини культури загалом лише на рівні суспільства, етносу, регіону, певної професійної групи, індивіда.

Грунтуючись на положеннях вчених, можна визначити, що професійна культура політолога – це системна якість, що характеризує рівень професійного та соціально-морального розвитку фахівця, міру та спосіб реалізації його сутнісних сил у процесі професійної діяльності та її результатів.

У професійній культурі можна виділити дві складові: духовну та діяльнісно-поведінкову. У цьому дослідженні ми розглядаємо професійну культуру у межах духовної складової.

Аналіз робіт з даної проблематики дозволяє говорити про те, що професійна культура є однією з підсистем культури. Її поява стало результатом становлення самостійних видів професійної діяльності, формування нових професій та спеціальностей. Формування професійної культури особистості означає освоєння загальновизнаних стандартів найкращих зразків професійної діяльності [9; 11; 12].

Дослідники виділяють такі властивості професійної культури:

- зв'язок професійної культури із діяльністю професійної групи. З одного боку, це прояв внутрішніх, особистісних якостей людини у процесі професійної діяльності. З іншого – це результат впливу самої цієї діяльності формування внутрішнього світу людин;

- професійна культура – це певний фрагмент свідомості людей: їх інтерес до певної діяльності, орієнтація щодо інтересу чи, навпаки,

байдужість, відсутність його. Як елемент свідомості професійна культура включає уподобання, очікування, мотиви поведінки людей;

- тісний зв'язок професійної культури з моральною, правовою, громадянською, естетичною поведінкою [43, 12].

Професійна культура, як показує вивчення проблеми, виконує такі функції: продукує цінності та норми, необхідні для підтримки та розвитку професійної діяльності; регулює соціальні відносини людей у процесі їхньої професійної діяльності; передає професійний досвід від покоління до покоління.

Покладаючись лише на документ, у якому позначено Стандарт освіти, ми не можемо говорити про те, що студенти засвоюють і можуть реалізувати на практиці свої навички. Не всі випускники можуть вважатися професіоналами у своїй галузі, це залежить насамперед від самого студента, його бажання набути цих навичок, його прагнення до самовдосконалення, і з іншого боку від вузу та якості підготовки. Звідси випливають кілька протиріч процесу навчання.

Зазначимо, що ця проблема є міждисциплінарною. Можна виокремити окремо філософські, соціологічні, педагогічні, культурологічні напрями дослідження професійної культури Проте наш науковий інтерес спрямований на з'ясування тих аспектів професійної культури, які можна розглянути виключно в рамках міждисциплінарного підходу. Це, з погляду, пов'язані з розглядом професійної культури як складової частини культури загалом лише на рівні суспільства, етносу, регіону, певної професійної групи, індивіда.

Одним із підходів до такого розгляду може бути ціннісний підхід, тобто дослідження професійної культури як цінності, властивої професійним групам або окремій людині.

Ціннісний аналіз процесу становлення професійної культури передбачає, передусім, вибір наукового апарату, ключових категорій, з яких зазначений аналіз можна провести. На наш погляд, до таких категорій можна

віднести цінності, оцінка, значимість, ставлення до праці. Окреслимо смислову наповненість кожної їх.

Цінності – це характеристики предметів, явищ, у яких людина зацікавлений та які він оцінює позитивно чи негативно. Критерій того, що є цінністю і що не є – у самій людині. Цінності поділяються на позитивні та негативні; об'єктивні та суб'єктивні; матеріальні та духовні; загальнолюдські, групові та індивідуально-особистісні.

Має місце поняття «ціннісне ставлення», під яким мається на увазі таке ставлення суб'єкта до об'єкта, в рамках якого об'єкт може бути не лише цінністю, а й антицінністю чи нейтральним в аксіологічному сенсі [17, 317].

Під значимістю розуміється здатність людини вибрати те, що їй ближче і потрібно. Основне питання – в чому полягає здатність вибору того, що людині ближче, на чому ця здатність ґрунтується. Головне не що для людини є значущим, бо як щось стає значущим для нього, питання не про те, що таке добре, що таке погано, а питання про відношення конкретної людини до того, що таке добре».

Ставлення до праці – це характеристика типу духовного зв'язку індивіда з предметом, коштами і продуктом праці, і навіть з виробничим середовищем (ситуацією). Ставлення до праці отримує своє вираження у праці людини. Ставлення до праці як таке – ціннісно-нормативне явище, у якому втілюється трудова мораль цього часу і цієї професійної групи. Ставлення до праці визначається об'єктивними та суб'єктивними факторами. Об'єктивні чинники – це зміст та характер праці, умови праці, тип суспільного устрою. Суб'єктивні чинники – це система ціннісних орієнтацій та мотивів трудової діяльності.

Однак, необхідно наголосити, що в сучасних умовах має місце роль самостійної праці студентів у формуванні професійної культури. Це значною мірою стосується майбутніх політологів. Самостійна праця без перебільшення є основним засобом накопичення, систематизації, творчої переробки знань, розвитку інтелектуального, морального, естетичного

потенціалу майбутнього фахівця. Перехід до інформаційної ери, різке збільшення обсягу та оновлення професійно значущої інформації вимагають від студентів формування потреби до ознайомлення з цією інформацією, умінь та навичок відбору актуальних відомостей, їх осмислення та засвоєння.

РОЗДІЛ 2.
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

2.1. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності та структури інформаційної компетентності майбутніх політологів

Еволюція суспільства нерозривно пов'язана з розвитком освіти: саме у цій сфері закладаються соціальні, психологічні, загальнокультурні та професійні передумови у суспільному розвиткові. Концепція нового соціального порядку суттєво відрізняється від попереднього, індустріального, завдяки виробництву та широкому поширенню знань у всіх сферах життєдіяльності людини на основі комп'ютеризації, що забезпечує широкий доступ до джерел інформації, високий рівень автоматизації обробки інформації у виробничій та соціальній сферах [7, 52].

Сучасний політолог повинен не тільки мати необхідний для професійної діяльності обсяг знань, а й уміти ними творчо користуватися: визначати цілі діяльності; знаходити оптимальні способи реалізації поставленої мети; використовувати різноманітні інформаційні джерела; шукати та знаходити необхідну інформацію, оцінювати отримані результати; організовувати свою діяльність; співпрацювати з колегами.

Сьогодні грамотним фахівцем неможливо стати, не орієнтуючись у спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей, шкіл, напрямів, підходів, що реалізуються у сфері освіти. Йдеться про діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, системний, технологічний та інші підходи.

Необхідно зазначити, що після отримання незалежності вітчизняна освіта стала відчувати вплив європейських підходів до розвитку освіти. Величезні зсуви в соціально-економічному та політичному житті вимагали переніс уваги освіти саме на молоду людину, а завдання педагогів поступово

перетворювалося на те, щоб допомогти кожній молодій людині усвідомити сенс свого життя, визначити свій «образ буття», «зустрітися зі своєю сутністю». Змінювалися підходи до переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «знання», «уміння», «навички» на поняття «компетентність» та «компетенція». Суспільству були потрібні випускники, які готові включатися в подальше життя, здатні практично вирішувати життєві та професійні проблеми, що виникають перед ними. А це залежить не від знань, умінь, а від якихось додаткових якостей, «компетентність» і «компетентність» використовуються для позначення, і більше відповідають розумінню сучасних освітніх цілей [9, 283].

Вперше поняття «компетентність» і «ключові компетенції» стали використовуватися в бізнесі США в 1970-х роках у зв'язку з проблемою визначення якостей успішного професіонала. Спочатку компетенції стали протиставлятися спеціальним професійним знанням і навичкам. Тобто вони стали розглядатися як самостійні універсальні складові будь-якої успішної професійної діяльності [25].

Теорія компетентнісного підходу в освіті була створена та представлена у відповідних дослідженнях зарубіжними вченими, зокрема Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена, так і вітчизняних: І. Беха, Н. Бібіка, Л. Ващенка, І. Єрмакова, О. Локшиної, О. Овчарука, Л. Паращенка, О. Пометуна, О. Савченка, С. Трубачевої та інших.

Теоретична розробка основ компетентнісного підходу вітчизняної та зарубіжної педагогічної наукою бере свій початок у 60-ті роки. XX ст. Дослідження розвитку цього напряму за матеріалами психолого-педагогічної літератури дозволяє простежити його еволюцію. Так, І. Зимова виділила три етапи у розвитку теорії компетентнісного підходу, давши кожному з них коротку, але ємну характеристику на основі глибокого аналізу робіт вчених (В. Байденко, Н. Кузьміна, А. Маркова, Дж. Равена, Н. Хомскі, Р. Уайт та ін) [16, 22].

Перший етап, 1960-1970 рр., характеризується запровадженням у науковий апарат категорії «компетенція», створенням передумов розмежування понять «компетентність» та «компетенція».

У словниках іншомовних слів термін «компетентний» трактується як «обізнаний, поінформований у певній галузі; який має право на основі своїх знань чи повноважень щось робити чи вирішувати, робити висновки про щось» [10, 88]. У тлумачному словнику української мови знаходимо таке пояснення: «компетентний – обізнаний у певній галузі, обізнаний; який на основі своїх знань чи авторитету має право щось робити, вирішувати»; той, хто «має достатні знання в будь-якій галузі, добре розбирається в чомусь; заснований на знаннях, кваліфікований».

Професором лінгвістики Массачусетського технологічного університету Н.Хомскі (1965 р.) було запропоновано поняття «компетенція» стосовно теорії мови, трансформаційної граматики. М. Хомскі показав фундаментальну різницю між компетенцією як знанням своєї мови промовцем – слухаючим і реальним використанням мови у конкретних ситуаціях. У 1959 р. Р. Уайт категорію компетенції змістовно наповнив особистісними складовими, включаючи мотивацію. Пізніше вводиться термін «комунікативна компетентність», який уперше був ужитий 1965 року американським лінгвістом Д. Хаймсом. Поняття було використано як альтернативне поняттям «ідеальний комунікант» та «лінгвістична компетентність», запропонованим М. Хомським.

Другий етап, 1970-1990 рр., характеризується подальшою теоретичною розробкою категорій «компетентність» та «компетенція» та впровадженням теоретичних напрацювань у практику навчання (переважно рідної мови), а також у сферу управління та менеджменту. З того часу зарубіжні та вітчизняні дослідники для різних видів діяльності виділяють різні компетентності та компетенції. Діяльність Дж. Равена «Компетентність у суспільстві» (1984 р.) дається розгорнуте тлумачення компетентності як явища, що з великої кількості компонентів, багато з яких щодо незалежні

друг від друга. За Дж. Равен, деякі компоненти ставляться швидше до когнітивної сфери, інші - до емоційної, компоненти можуть замінювати один одного як складових ефективної поведінки [13]. Вчений виділив 39 компетентностей, затребуваних у суспільстві.

Загалом, на другому етапі йшов процес подальшого теоретичного осмислення компетентнісного підходу. Розширювалася географія досліджень, йшов пошук нових областей, у яких може бути застосований компетентнісний підхід.

Третій етап (1990-2001 рр.) – етап утвердження компетентнісного підходу як теоретичного постулату, що характеризується активним використанням категорій «компетентність» та «компетенції» в освіті. У матеріалах ЮНЕСКО наводиться коло компетенцій, що розглядаються як бажаний результат освіти. У 1996 р. Рада Європи запроваджує поняття «ключові компетенції», які мають сприяти збереженню демократичного суспільства, відповідати новим вимогам ринку праці та економічним перетворенням. У їх складі: компетенції, пов'язані з інформаційним суспільством, такі як володіння інформаційними технологіями, розуміння можливостей їх застосування, сили та слабкості, здатність критичного ставлення до інформації, що поширюється, та реклами та ін; компетенції, пов'язані з формуванням здатності постійної самоосвіти, як основи безперервної підготовки у професійному плані, досягнення успіху в особистому та суспільному житті.

На цьому етапі генезису компетентнісного підходу виділяються нові компетенції, зокрема інформаційні. Автори описують конкретні компетенції та компетентності, які можна успішно застосувати в освітній сфері [42, 107].

Нові терміни, такі як «компетенція» та «компетенції», які були запропоновані в західній педагогічній думці, спричинили спроби осмислити їх за національною ознакою. Багато західноєвропейських країн розробили критерії базових «універсальних навичок», які потрібні кожній компетентній людині для життя. Ці критерії можуть відрізнятися за змістом, обсягом і

конкретною термінологією. Аналіз різних визначень поняття «компетентність» показує, що компетентність не обмежується знаннями, уміннями та навичками, особистими якостями окремо чи в сукупності, а визначається ними [2; 4; 8; 23].

З цих позицій аналіз дозволяє обґрунтувати «компетентність» і «компетентність» як категорії діяльності, оскільки вони характеризують людину як суб'єкта діяльності (зокрема, навчальної). Компетентність як категорія відображає сутнісні характеристики здатності людини визначати засоби і способи дій, придатні для мети або досягнення мети в конкретній діяльності. Компетентність як категорія відображає сутнісні характеристики здатності людини ефективно справлятися з певною сферою діяльності чи завданнями, що виникають у нестандартних ситуаціях, на основі власного досвіду, зберігаючи потенціал навіть тоді, коли він не діє.

З точки зору економічного підходу до нової освітньої парадигми метою застосування компетентнісного підходу є забезпечення продуктивності та конкурентоспроможності на ринку праці, зниження рівня безробіття за рахунок розвитку гнучкої (адаптивної) та кваліфікованої робочої сили, розвиток середовище для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції [29, 266].

В українській науковій літературі найбільш поширеним є концепт компетентності, який описує знання та вміння, необхідні для успішної професійної діяльності. І. Бех стверджує, що у широкому розумінні компетентна людина - це людина, яка володіє знаннями в певній галузі, а в узькому розумінні - це майстерності, яка дає можливість давати авторитетні рекомендації в певній сфері [2, 6].

Українські вчені в царині педагогічної науки цей термін тлумачать так: З. Курлянд вважає, що компетентність – це внутрішні, потенційні, приховані новоутворення (знання, цінності, відношення), що потім виявляються у компетентностях людини [44].

С. Шишов трактує компетентність як загальну здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях і нахилах, які набуті під час навчання [42].

С. Макєєв компетентність розглядає не тільки як професійні знання, навички і досвід у спеціальності, але і як ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси і прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації» [44].

За Л. Григоровською компетентність – це здатність приймати рішення і нести відповідальність за їх реалізацію при виконанні функціональних обов'язків [45, 20].

Компетентність, на думку Г. Васьківської, – це готовність і здатність реалізувати наявні знання і досвід у проблемній ситуації [32, 67].

У законі України «Про вищу освіту» розглядуване поняття визначено як «динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти».

Узагальнюючи, можна сказати, що компетентність - це володіння студентом відповідною компетенцією та особистісне ставлення до неї та предмета діяльності. Компетентність є особистісною якістю студента та мінімальним досвідом діяльності в заданій сфері. Вона включає не тільки когнітивну та операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову. Компетентність пов'язана з відносинами між знанням та дією в людській практиці та припускає наявність мінімального досвіду застосування компетенції. При формулюванні вимог до підготовки учня та проектуванні навчального процесу важливо враховувати наскільки успішно учень застосовує компетентності у житті та його

особистісні якості [9, 283].

У сучасній педагогічній науці та практиці широко застосовується визначення «інформаційна компетенція». Фундаментальні засади поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» закладені у роботах С. Бешенкова, Я. Ваграменка, І. Вострокнутова, О. Кузнєцова, О. Козлова, М. Лапчик, О. Лесневського, О. Овчарук, Н. Пак, Л. Петухової, І. Роберта, І. Румянцева, Н. Сороко, О. Спіріна та багатьох інших. Вони розуміють інформаційну компетенцію розуміють як знання, уміння, навички та способи діяльності у галузі інформаційних технологій, спрямовані на вирішення професійних завдань. На основі аналізу наявних у науковій та методичній літературі характеристик можна визначити інформаційну компетенцію як набуті в результаті навчання конкретні знання, вміння, навички та способи діяльності, націлені на ефективне прийняття рішень у навчальній та професійній діяльності, за допомогою використання комп'ютерних технологій.

Проте загальноприйнятого визначення терміна «інформаційна компетентність» на даний момент не виявлено. Можна відзначити, що в авторських трактуваннях терміна «інформаційна компетентність» у більшості дослідників (А. Зав'ялов, Е. Морковіна, Г. Селевко та ін) проглядається подібність у тому, що ІЧ нерозривно пов'язана зі знаннями та вміннями роботи з інформацією на основі інформаційних технологій та вирішенням повсякденних навчальних завдань засобами комп'ютерних технологій [26; 32]. Так, Г. Селевко розуміє інформаційну компетентність як «уміння володіти інформаційними технологіями, працювати з усіма видами інформації» [27, 145]. О. Зав'ялов розширює трактування інформаційної компетентності (називається їм ще й компетентністю ІТ-фахівця) і визначає її як «володіння знаннями, вміннями, навичками та досвідом їх використання при вирішенні певного кола соціально-професійних завдань засобами комп'ютерних технологій, а також уміння вдосконалювати свої знання досвід у професійній галузі».

У нормативні документи та повсякденну практику сучасної вищої освіти міцно запровадився термін «професійна компетентність». Погляди теоретиків щодо цього терміна також неоднозначні. У психолого-педагогічній літературі поняття «професіо- ня компетентність» визначається як: а) сукупність знань і умінь, що визначають результативність праці (Е. Зеєр, та ін); б) єдність теоретичної та практичної готовності до праці (А. Семенов, К. Шапошнікова та ін.); в) комплекс знань та професійно значущих особистісних якостей (О. Шахматова, В. Шепель та ін.) [26]. При певному відмінності наведених та інших трактувань поняття, у всіх них є когнітивний і емоційний елементи, лексично по-різному оформлені. Узагальнивши наявні визначення, ми трактуємо термін «професійна компетентність» як сукупність інтегрованих знань, умінь та досвіду, а також особистісних якостей, що дозволяють педагогу ефективно проектувати та здійснювати свою професійну діяльність.

Е. Морковина бачить інформаційну компетентність як основу професійної компетентності, оскільки саме вона, з одного боку, забезпечує реалізацію професійних знань, умінь та навичок студента, з іншого боку, сама є умовою його функціонування [27, 145]. Як нову грамотність, до складу якої входять вміння активної самостійної обробки інформації людиною, ухвалення принципово нових рішень у непередбачених ситуаціях з використанням технологічних засобів, бачить інформаційну компетентність А. Семенов [10, 140]. В останньому визначенні видно вразливість трактування зважаючи на її «принциповість», оскільки використання технологічних засобів апріорі передбачає опору на емпіричний досвід, що не дозволить «прийняти принципово нові рішення» навіть у «непередбачених ситуаціях».

Нижче представлено схему про місце інформаційної компетентності в рамках компетентнісного підходу. Зазначимо, що на схемі інформаційної компетентності відведено першу позицію щодо інших компетентностей, що, однак, свідчить не так про її домінант над ними, як про високий індекс

включення інформаційної компетентності вченими у свої праці. Слід додати, що низка авторів розглядають ІЧ як частину професійної (Г. Голуб, Е. Морковіна, К. Шапошнікова).

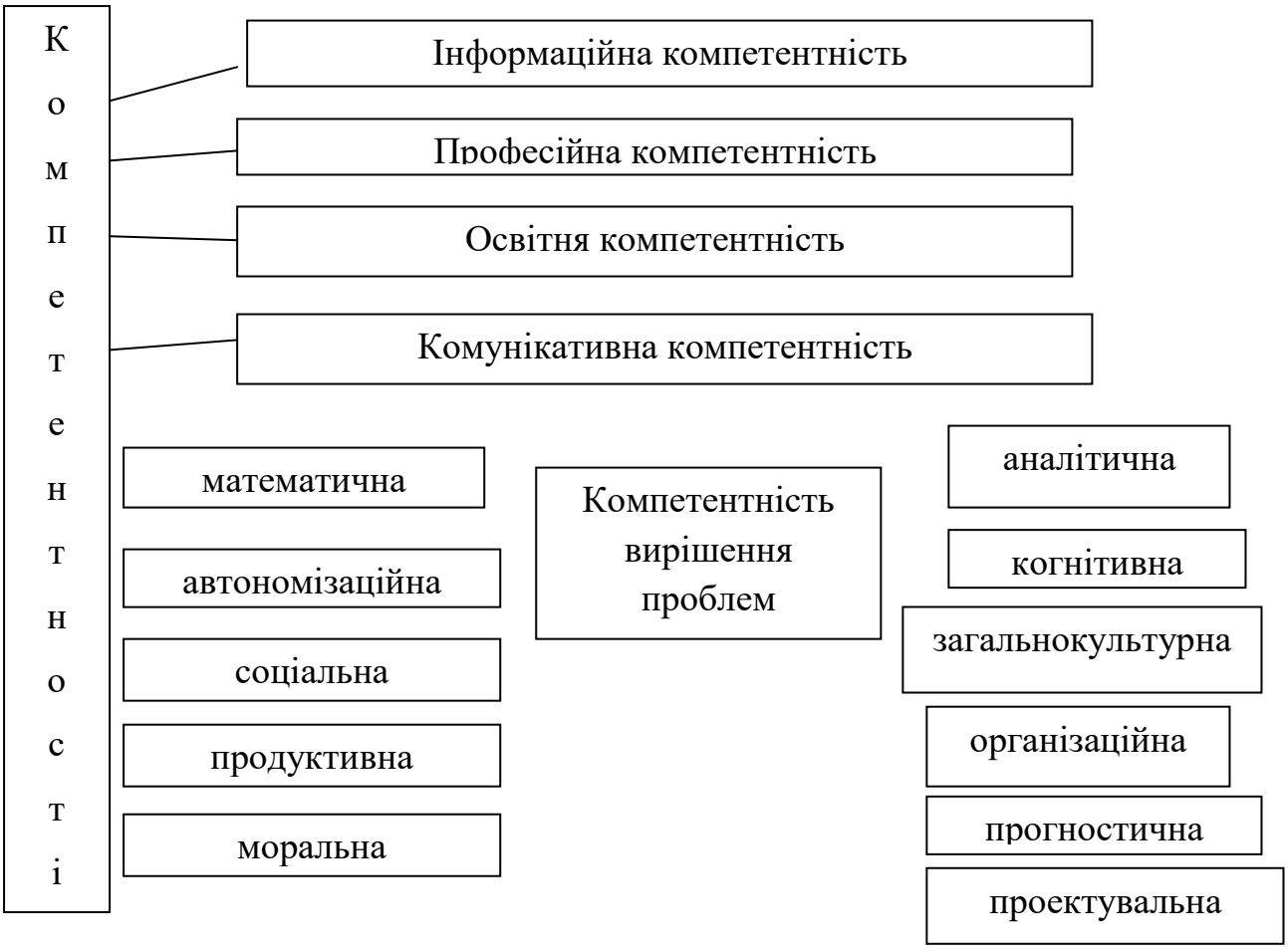

Рис. 2.1. Місце інформаційної компетентності у компетентнісному підході

Показані авторські підходи дозволяють побачити різноманітність точок зору дослідників щодо проблеми класифікації структурних елементів інформаційну компетентність. Однак видно і схожість у позиціях дослідників, що дозволяє говорити про існуючі закономірності щодо основних компонентів ІЧ. Всі автори говорять про взаємозв'язок та взаємозалежність цих елементів, при цьому дослідники або вибудовують їх ієрархію, або вказують на функціональну рівність компонентів. Як основні виділяються такі компоненти інформаційної компетентності:

- *мотиваційно-ціннісний*, що полягає у створенні умов, які сприяють входженню учня у світ цінностей, що надають допомогу при виборі важливих ціннісних орієнтацій; характеризує ступінь мотиваційних спонукань людини, що впливають на ставлення до роботи та до життя в цілому [292];

- *професійно-діяльнісний*, який визначається як здатність застосовувати інформацію, володіння сучасними методами та способами пошуку, збору освітньої інформації, уміння знаходити інформацію в різних джерелах, уміння систематизувати та узагальнювати інформацію, уміння використовувати отриману інформацію для професійно-педагогічної діяльності [283, 23];

- *техніко-технологічний*, що відображає розуміння принципів роботи, можливостей та обмежень технічних пристроїв, призначених для автоматизованого пошуку та обробки інформації; вміння класифікувати завдання за типами з наступним рішенням та вибором певного технічного засобу залежно від його основних характеристик;

- *комунікативний*, що показує знання, розуміння, застосування природних і формальних мов, технічних засобів комунікацій передачі інформації від однієї людини до іншого (вербальних і невербальних); - операційний, що полягає у комунікативній, методичній, організаторській та конструктивній діяльності [1].

Таке розуміння термінів «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» зумовило і наше розуміння інформаційної компетентності студента педагогічного вузу, яка визначається нами як інтегративна якість, що характеризується високим рівнем теоретичних знань та практичних умінь у галузі інформаційних технологій, здатністю застосовувати ці знання уміння у процесі освоєння основної освітньої програми вищої професійної освіти, готовністю використовувати комп'ютерні технології у професійній діяльності.

2.2. Інформаційна компетентність, як чинник формування професійної культури майбутніх політологів

Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що дослідження шляхів формування інформаційної компетенції фахівців ведуться в різних напрямках. Більшість наукових публікацій присвячено виділенню та обґрунтуванню структурних компонентів, змісту, засобів формування даного поняття (М. Бовтенко, Л. Бочарова, Л. Горбунова, І. Єрьоміна та ін.).

На думку багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників В. Бикова, Н. Гендиної, С. Зайцевої, Н. Морзе, Ф. Уварова, Р. Райса, М. Мак-Креді, Ш. Чанга питання виокремлення ІК-компетентності як ключової стало предметом дискусій. Досі існує різноманіття думок, як саме має називатися ключова компетентність, пов’язана з галуззю ІКТ. У наукових працях трапляються серед ключових компетентностей у сфері ІКТ – цифрова грамотність (ЄС), електронна компетентність (е-компетентність) (Дж. Романі) та ін. Завдяки різним підходам до визначення цього поняття, узагальнюючи дискусійні питання щодо ІК-компетентності, слід зазначити, що це поняття перебуває у стані розвитку [1;14;29].

Зміст поняття «інформаційна» або «інформаційно-комунікаційна компетентність» включає наявність у сучасній людині виробленої звички одержувати знання з використанням сучасних комп'ютерних технологій [24, 67].

Фундаментальні основи поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» закладені в роботах С. Бешенкова, Я. Ваграменко, І. Востроknутова, А. Кузнєцова, О. Козлова, М. Лапчик, О. Лесневського, О. Овчарук, Н. Пак, Л. Петухової, І. Роберта, І. Румянцева, Н. Сороко, О. Спіріна та багатьох інших.

Інформаційно-комунікаційна компетентність заслуговує на особливу увагу тому, що саме вона дає можливість особистості бути сучасною, активно діяти в інформаційно-освітньому середовищі, використовувати новітні

досягнення техніки у власній професійній діяльності.

Велика кількість науковців виділяють інформаційну компетентність як обов'язкову складову професійної компетентності педагога.

У структурі професійної компетентності В. Бубнов, А. Гуржій, М. Жалдак, С. Іванова, Г. Козлакова, Н. Морзе та багато інших виділяють інформаційно-комунікаційна компетентність, під якою розуміють здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати дані та оперувати ними відповідно до власних потреб і вимог сучасного інформаційного суспільства [30].

Результати одного з перших досліджень щодо інформаційно-комунікаційної компетентності представлені у звіті за результатами дослідження «Інформаційна компетентність в університеті штату Каліфорнія» за 2001 рік. У ньому інформаційну компетентність представлено як компетентність роботи з бібліотечними ресурсами, а саме компетентність пов'язана з пошуком і опрацюванням різноманітних повідомлень. За результатами цього дослідження були визначені складові інформаційної компетентності, а саме здатності:

1. Визначати тему дослідження та інформаційну потребу (визначати проблему, формулювати термінологію й ключові слова, визначати види матеріалів, необхідні для дослідження, використовувати електронні засоби пошуку потрібних відомостей);

2. Визначати й здійснювати пошук відповідних матеріалів, визначати різні типи джерел для різних завдань, правильно використовувати цитати;

3. Класифікувати знайдені відомості та використовувати їх в дослідженні;

4. Оцінювати знайдені відомості (перевірити їх точність, своєчасність, доцільність);

5. Організувати знайдені матеріали: групувати відповідно до розділів дослідження, використовувати цитати, складати бібліографію.

На думку науковця Н. Зав'ялової, інформаційна компетентність – це знання, уміння, навички й здатність їх застосовувати при розв'язанні задач з використанням засобів нових інформаційних технологій [19, 125].

Американські дослідники визначають інформаційно-комунікаційну компетентність як поєднання комп'ютерної грамотності, вмінь працювати з традиційними видами повідомлень у бібліотеці, технологічної грамотності, етики, критичного сприйняття й навичок комунікації.

М. Жалдак трактує інформаційно-комунікаційну компетентність як упевнене використання комп'ютерів для збирання, зберігання, виробництва та обміну інформацією у навчанні, дослідженнях, роботі та дозвіллі [14, 97].

За словами О. Овчарук, інформаційно-комунікаційна компетентність – це здатність застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчанні та повсякденному житті; раціональне використання комп'ютера й комп'ютерних засобів у процесі розв'язування завдань, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням та передаванням; будувати інформаційні моделі й досліджувати їх за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій [19, 87].

У дослідженнях І. Воротникова, інформаційно-комунікаційну компетентність представлено як сукупністю знань, навичок та вмінь, що формуються в процесі навчання та самонавчання інформаційним технологіям, а також здатність до виконання педагогічної діяльності за допомогою інформаційних технологій [7, 54].

Науковець І. Молодоженя, визначає інформаційно-комунікаційну компетентність як властивість фахівця, який компетентно, тобто цілеспрямовано й самостійно, із знанням вимог до професійної діяльності в умовах інформатизації освітнього простору та власних можливостей, а також обмежень здатен застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі, методичній та дослідницькій діяльності та власної неперервної професійної педагогічної діяльності, та на основі аналізу ппрофесійних ситуацій може бачити й формулювати завдання, а також

знаходити оптимальні способи їх розв'язання із максимальним використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій [29, 47].

Як стверджує О. Спірін, інформаційна компетентність – це підтверджена здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільнозначущих, зокрема професійних завдань підготовки майбутніх фахівців [32, 67].

Отже, на підставі аналізу теоретичних джерел з проблеми дослідження, можна виділити спільну характеристику в розумінні поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» – це вміння розв'язувати відповідні завдання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Науковці виділяють три складові в структурі інформаційної компетентності:

1. Інформаційна (здатність до ефективної роботи з повідомленнями у всіх формах їх представлення);

2. Комп'ютерна або комп’ютерно-технологічна (що визначає уміння та навички щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням);

3. Процесуально-діяльнісна (визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп’ютерних технологій до роботи з інформаційними ресурсами) [9; 11].

Дана сукупність складових інформаційної компетентності має бути доповнена особистістними якостями майбутнього фахівця, які виражають здатність до успішного здійснення професійної діяльності.

Також до складу інформаційно-комунікаційної компетентності входять суб'єктивні риси, що стосуються взаємовідносин особистості із самою собою, а саме здатність до самоусвідомлення, саморозвитку, виявлення та розвитку психічних якостей, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності, а також наявність мотивів і потреб у самовдосконаленні,

саморозвитку, вдосконаленні та поглибленні професійних знань, особливо тих, що стосуються використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Таким чином, визначені складові інформаційно-комунікаційної компетентності можна представити у вигляді двох компонент – особистістної та професійно-інформаційної. Перша визначає суб'єктивні риси особистості фахівця, які сприяють успішній реалізації професійної діяльності майбутнього педагога. До цих рис відносяться здатність до рефлексії, самоусвідомлення власної діяльності, комунікативні здібності, здатність до самоорганізації та організації інших людей, можливості швидкої мобілізації та зміни характеру виконуваної діяльності. Друга визначає об'єктивні характеристики особистості, а саме сукупність професійних знань, умінь, навичок, що стосуються роботи з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями та здатностей їх застосовувати до розв’язування професійних задач.

На думку Т. Тихонової, складовими інформаційної компетентності є технічна, інформаційна, педагогічна та технологічна компетентності.

Технічна компетентність розглядається дослідницею як здатність та готовність педагога до ефективного використання та опанування апаратних та програмних засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційна компетентність - здатність педагога до критичного аналізу джерел інформації, пошуку необхідних ресурсів, синтезу, узагальненню та структуруванню продуційованої інформації.

Педагогічна компетентність – здатність та готовність педагога до педагогічного проектування, змістового наповнення та використання інформаційних освітніх продуктів у власній професійній діяльності.

Технологічна компетентність – здатність та готовність педагога до інформаційно-технологічної діяльності, а саме постановки цілей створення освітнього інформаційного продукту, використанню існуючої або розробки нової технології створення продукту, тестуванню продукту на відповідність

до певних вимог [32, 68].

Вчені виділяють базовий, загальний та професійний етапи формування інформаційної компетентності у майбутніх педагогів та чітко розділяють застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності та використання технологій для вирішення професійних завдань.

У цьому контексті, на їхню думку, інформаційна компетентність є сукупність двох складових: комп'ютерної грамотності та комп'ютерної освіченості. Тому, інформаційна компетентність є інтегральною характеристикою особистості, що виявляється в здатності засвоювати відповідні знання, уміння та навички щодо розв’язання завдань у педагогічній й професійній діяльності за допомогою комп’ютера.

В Основах стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей у системі освіти України визначено, що інформаційно-комунікаційна компетентність є результатом різнобічних здатностей людини і має такі складові:

- здатності й уміння: здобувати інформацію з різних джерел у зрозумілому вигляді; працювати з різними відомостями; критично оцінювати відомості; використовувати у професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології;

- знання: особливостей інформаційних потоків у своїй галузі; основ ергономіки й інформаційної безпеки; функціональних можливостей ІКТ;

- конкретні навички з використання комп’ютерної техніки та ІКТ; ставлення особистості до застосування ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії й поведінки.

В нашій роботі зазначалося, що професіональна культура політолога має дві складових: духовну та діяльнісно-поведінкову. У цьому дослідженні ми розглядаємо інформаційну компетентність у межах духовної складової.

Дві складові політичної культури можна простежити і у змісті Стандарту Вищої освіти України, спеціальності «Політологія», першого бакалаврського та другого (магістерського) рівня освіти, де після закінчення

бакалавріату випускник повинен бути здатним до аналізу, синтезу й узагальнення інформації (властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити альтернативи, робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних та концептах вразливі місця та хиби, суперечності та неповноту аргументації, прагнення до оптимальних рішень та висновків); знання предметної області та професійної діяльності (володіння базовими категоріями політичної науки, знання закономірностей і тенденцій функціонування політичних систем, процесів, різних форм держав); здатність правильно, логічно та ясно усно та письмово спілкуватися державною мовою; здатність спілкуватися іноземною мовою (вміння використовувати знання фахової іноземної мови для діяльності в міжнародному контексті та проведення наукових досліджень); навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями (самостійно навчатись і опановувати нові області, застосовуючи здобуті теоретичні знання та практичні вміння); здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (уміння поєднувати знання різних методів наукового і політичного дослідження, використовувати їх у професійній діяльності, володіння методами і прийомами логічного наукового аналізу, вміння працювати з інформаційними текстами і смисловими конструкціями; здатність працювати в команді (здатність виконувати дослідження в групі (колективі) під керівництвом лідера, розподіляти функції у колективній роботі; вміння вести наукові дискусії, переконувати та впливати на інших учасників групових процесів, здатність впливати на людей задля отримання бажаного результату; уміння мотивувати людей та рухатись до спільних цілей; здатність динамічно вирішувати складні управлінські завдання); здатність спілкуватись з представниками інших професійних груп різного рівня, з експертами з інших галузей знань (здатність до ефективної комунікації та співпраці з колегами, навички публічного мовлення, толерантність до іншої позиції); здатність оцінювати об’єкти політичного знання, основні проблеми і суперечності та

забезпечувати якість виконаних робіт (наполегливість у досягненні мети) [Стандарт].

Деякі університети визнали за необхідне додати до загальних вмінь певні характеристики. Донецький національний університет імені Василя Стуса – навички використання інформаційних і комунікаційних технологій і здатність генерувати нові ідеї (креативність). Університет імені Альфреда Нобеля включає до загальних вмінь, якими повинен оволодіти бакалавр політології, здатність до адаптації та дії в новій ситуації; цінування та повагу різноманітності та мультикультурності; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність працювати автономно; прихильність безпеці.

Більші розбіжності спостерігаються при визначенні в освітньо-професійних програмах фахових компетентностей спеціальності. Спочатку виділимо спільне: ерудиція у сфері політології (розуміння загальної природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання); базові знання нормативної та позитивної політичної теорії, політичного аналізу, порівняльної та прикладної політології (розуміння ключових принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн і регіонів, базових особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту функціонування і взаємодії); аналітично-текстологічна обізнаність (здатність фахово застосовувати теоретичний матеріал у практичній політичній діяльності, конструювати дизайн політологічного дослідження, розробляти програму, виконувати політологічні дослідження з використанням інструментарію прикладного аналізу).

Певна кількість освітньо-професійних програм виділяють додаткові фахові компетентності. Освітньо-професійна програма, розроблена Ужгородським національним університетом пропонує у якості фахової компетентності опанування навичками політичної етики, риторики, здатність спілкуватися, дискутувати та співпрацювати із спеціалістами різних галузей знань.

Університет імені Альфреда Нобеля пропонує дві групи фахових компетентностей: особливі та специфічні. До особливих відносяться наступні: розуміння основних закономірностей та тенденцій світових та вітчизняних політичних процесів та їх впливу на інші сфери життя; розуміння устрою та механізмів функціонування політичних систем світу та міжнародних систем; здатність до участі в роботі органів державної влади, місцевого самоврядування, суспільно-політичних організацій та політичних партій та у сфері міжнародної політичної журналістики; здатність до прогнозування політичних процесів на національному та міжнародному рівнях; здатність до презентації результатів наукової діяльності на конференціях, круглих столах; розуміння природи міжнародних конфліктів та напрямків міжнародної співпраці; здатність до застосування наукової політологічної термінології; здатність вести дослідницьку роботу з використанням міжнародних баз даних з проблем та тенденцій політичного розвитку світу; здатність управляти структурними підрозділами політичних організацій та організаціями в цілому; здатність створити стартап та керувати ним. Специфічні компетентності включають: розуміння базових принципів ефективного функціонування політичних суб’єктів на національному та міжнародному рівнях; здатність працювати в різних культурних і правових контекстах; здатність чітко і ясно застосовувати мову і термінологію політичної науки; здатність до кількісної оцінки політичних процесів та їх математичного моделювання; здатність аналізувати та інтерпретувати дані статистики щодо політичних процесів та явищ; здатність використовувати системний підхід до аналізу

закономірностей політичних відносин; вміння аналізувати роботу засобів масової комунікації, вести інтернет-блог чи авторську колонку; здатність брати участь у роботі мас-медіа у якості телеведучого, журналіста-міжнародника, аналітика, експерта у новому форматі; здатність розробити та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення управлінських рішень у політичній сфері; володіння методами аналітичної роботи, пов’язаними з прогнозуванням політичних процесів.

Як бачимо, здатність до виконання професійних дій та формування професійної культури майбутнього політолога потребують від студента формування інформаційної компетентності. Безумовно, формування в студентів-політологів інформаційної компетентності сприятиме їх більш високій конкурентоспроможності на ринку праці та професійній самореалізації.

РОЗДІЛ 3.
ЕКСПЕРІМЕТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

3.1. Педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх політологів

Сутність розвитку інформаційної компетентності майбутніх політологів полягає в кількісній та якісній зміні цієї інтегративної властивості в цілому та окремих її елементів. Сприятливі можливості для підвищення рівня інформаційної компетентності майбутніх політологів створюються в процесі фахової підготовки.

Таким чином, логіка дослідження вимагає виокремлення педагогічних умов формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх політологів.

У контексті дослідження тлумачимо педагогічні умови як сукупність факторів, що забезпечують успішне формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх політологів.

До педагогічних умов формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх політологів відносимо:

1) Створення інформаційно-освітнього середовища націленого на формування потреби в інформаційній компетентності шляхом організації освітньої діяльності майбутніх політологів;

2) Забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та студентами у процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності;

3) Організація самостійної роботи студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій під час та поза аудиторної діяльності.

Стосовно першої педагогічної умови необхідно зазначити, що різні підходи до розуміння сутності й структури інформаційно-освітнього середовища пропонують науковці В. Биков, Р. Гуревич, Є. Полат, І. Роберт, С. Сисоєва та інші, проте в усіх дослідженнях компоненти інформаційно-освітнього середовища навчання поділяються на дві категорії: суб'єкти та об'єкти. Суб'єктами інформаційно-освітнього середовища є студенти і викладачі. Об'єктами - засоби навчання та інструменти освітньої діяльності, методики, матеріальна база, управління педагогічним процесом, способи комунікації. Об'єкти – це ті носії інформації та навчальної дії, які, будучи засвоєними та перетвореними свідомістю суб'єктів, перетворюються в процесі освітньої діяльності в якості особистості – світогляд, систему цінностей та сенсів, переконання, ціннісні орієнтації, тощо. [32, 85].

Головними критеріями інформаційно-освітнього середовища є: наявність системи засобів спілкування; наявність системи засобів самостійної роботи з інформацією; наявність інтенсивного спілкування між учасниками освітнього процесу.

Інформаційно-освітнє середовище – це складова частина і технологічна основа освітнього середовища та частина інформаційного простору, а її ключовим компонентом виступає комп'ютер, що є засобом здобуття інформації, її обробки та оновлення знань і характеризується доступом до інформаційних ресурсів: чати, електронна пошта, презентації, що значно збагачує взаємодію суб’єктів середовища.

Відзначаємо, що ролі обох суб'єктів в новому середовищі також змінюються. Викладач виступає не в ролі розповсюджувача знань й інформації, а у ролі координатора пізнавального процесу, а студент - активний суб'єкт освітнього процесу, спрямованого на свідомий розвиток, в даному випадку, формування інформаційно-комунікаційної компетентності.

Організація інформаційно-освітнього середовища у закладі вищої освіти дозволяє викладачам більш ефективно упроваджувати інформаційно-комунікаційні технології та ресурси мережі Інтернет на різних етапах традиційної системи навчання (створення Інтернет-занять, інтегрованих занять, розробка й використання власного програмного забезпечення та цифрових освітніх ресурси, використання різних медіа-засобів, тощо).

Загалом, під інформаційно-освітнім середовищем розуміють середовище, що об'єднує навчальні, методичні та інформаційні ресурси з використанням сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Для студентів таке середовище дозволяє: використовувати Інтернет-технології в організації додаткової освіти; використовувати комп'ютерні технології для підготовки до занять; застосовувати тренувальні тестування; брати участь в Інтернет конкурсах та олімпіадах; обговорювати актуальні проблеми на фахових форумах та сайтах; навчитися працювати з інформацією, представленою в різних формах, тощо [31].

Інформаційно-освітнє середовище поєднує широкий вибір навчального програмного забезпечення та мережевих технологій, включаючи електронну пошту, форуми, програмне забезпечення колективного використання, чати, відеоконференції, аудіо та відео записи, широке коло навчальних інструментів, що базуються на використанні веб-технологій [9, 284].

Оскільки створення інформаційно-освітнього середовища спрямоване на реалізацію умов для усвідомлення студентами особливостей майбутньої професійної діяльності – воно створює найкращі умови для розвитку прагнення до професійного самовдосконалення майбутніх політологів стосовно оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями, до набуття глибини й системності знань стосовно інформаційно-комунікаційних технологій; інформаційно-освітнє середовище акцентує увагу на розвитку особистісних якостей, необхідних для успішного опанування майбутньої професії, серед яких чільне місце належить інформаційній компетентності та дозволяє кожному студенту побудувати індивідуальну освітню траєкторію.

Інформаційні ресурси виступають одним із основних компонентів інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти, завдяки якому здійснюється упорядкування навчальної інформації, що сприяє підвищенню якості науково-освітніх ресурсів, упорядковує потоки інформації, сприяє розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності студентів [26].

Однією з найважливіших умов формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх політологів, на нашу думку, є формування потреби в інформаційно-комунікаційної компетентності. Тому, вважаємо, що таку потребу можна сформувати саме в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Для формування потреби майбутніх політологів в інформаційно-комунікаційній компетентності доцільно використовувати такі можливості комп'ютера, як візуалізація навчального матеріалу, імітаційне моделювання проблем, що вивчаються, відтворення ситуацій мотиваційного характеру тощо. Комп'ютерне навчання за відповідної якості програмного забезпечення сприяє наданню реальної свободи студентам, у виборі навчальних завдань і допоміжної інформації залежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Таким чином, використання в межах вивчення спеціальних дисциплін баз даних, спеціально розроблених віртуальних завдань, графічних і текстових редакторів сприяє формуванню потреби в інформаційній компетентності.

Друга педагогічна умова тісно пов'язана з попередньою. На думку багатьох науковців, робота в інформаційно-освітньому середовищі, змінює ролі суб'єктів, оскільки в центрі навчання знаходиться студент, його мотиви, цілі, психологічні особливості. Всі методичні питання (організація освітнього процесу, використання прийомів, засобів, тощо) заломлюються через призму особистості студента: його потреби, здібності, активність, інтелект. Саме тому педагогічна умова налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентами є настільки важливою. Урахування індивідуальних особливостей майбутніх політологів - це не пристосування мети та змісту

освітнього процесу до окремого студента, а пристосування прийомів, методів і форм педагогічного впливу до індивідуальних особистостей кожного з метою забезпечення запрограмованого рівня розвитку.

Важливою умовою, що сприяє формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх політологів є налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентами. Пріоритет суб'єкт-суб'єктних стосунків обумовлює й ініціює всі інші характеристики взаємодії викладачів і студентів. Суб'єкт-суб'єктні стосунки виключають авторитарність, тиск, а взаємодія в процесі таких стосунків приймає форму співпраці. Окрім того, за суб’єкт-суб'єктних стосунків відбувається значна саморегуляція вчинків студентів у процесі спілкування.

Суб'єкт-суб'єктні стосунки учасників педагогічної взаємодії доцільно реалізовувати за допомогою інтерактивних методів. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес проходить за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників, як викладачів так і студентів. Це взаємонавчання, за якого студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання [1].

Можна зробити висновок, що побудова педагогічного спілкування на принципі психологічно рівноправного співробітництва викладача та майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти є необхідною умовою реалізації особистісного підходу і водночас умовою формування інформаційної компетентності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти.

Третя умова формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх політологів є самостійна робота студентів. Студенти вишів мають бути здатними до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, щоб відповідати вимогам ринку праці, він має уміти самостійно висувати та знаходити шляхи розв'язання проблем, у тому числі тих, що стосуються використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Застосування інформаційно-комунікаційних

технологій дозволяє якісно змінити рівень самостійної роботи студентів за рахунок посилення мотивації навчання, розширення можливості подачі інформації, активізації їх навчально-пізнавальної діяльності, розширення та ускладнення навчальних завдань, запровадження об'єктивного контролю за їхньою освітньою діяльністю та скорочення часу контролю, здійснення оперативного зворотного зв'язку.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій під час самостійної роботи майбутніх викладачів позитивно позначається на формуванні їхньої інформаційної компетентності, оскільки: сприяє підвищенню їхнього інтересу до оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями; формує потребу в інформаційній компетентності, прагнення до професійного самовдосконалення; підвищує рівень володіння навичками опрацювання інформації, тобто, здійснюється вплив на розвиток усіх компонентів інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього викладача.

3.2. Організація та аналіз результатів дослідження

Дослідження здійснювалось на базі факультету Соціології та управління Запорізького національного університету і охопило 35 студентів спеціальності 052 «Політологія», з яких 15 студентів – представники ОКР «Бакалавр» (1 група) та 20 – студенти ОКР «Магістр (2 група).

Познайомившись зі змістом освітньо-професійної програми підготовки майбутніх політологів та проаналізувавши міжпредметні зв'язки дисциплін, що викладаються, можна зробити висновок, що формування інформаційно-комунікативної компетентності відбувається на всіх дисциплінах незалежно від циклу підготовки.

Низка дисциплін, і окрема вибіркова дисципліна є фундаментальними в формуванні інформаційно-комунікативної компетентності. Цільовий компонент дисциплін полягає в формуванні відповідних компетентностей

для реалізації творчого потенціалу за допомогою засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. На заняттях з дисципліни студенти вивчають інформаційні процеси, методи пошуку даних, вчаться аналізувати та обробляти знайдену інформацію за допомогою спеціального програмного забезпечення, а також розглядають різні способи передачі даних і застосування в повсякденному житті та професійній діяльності.

Під час вивчення тематичних модулів дисципліни студенти набувають компетенцій для ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій при опануванні інших навчальних дисциплін, у повсякденному житті; готові застосовувати інформаційно-комп'ютерні технології для реалізації інформаційних процесів, які пов'язані з майбутньою професією; вчаться безпечному поводженню з ними; оволодівають знаннями та раціонально використовують програмні продукти та засоби обміну між даними; активізують і розвивають логічне і критичне мислення.

Підвищенню рівня інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх політологів сприяють також дистанційні заняття з дисциплін різних циклів як загального так і фахового спрямування, які проводяться через пакет хмарного програмного забезпечення для спільної роботи G Suite for Education, зокрема через додаток Google Classroom, блоги викладачів. Визначимо наступні рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності: низький, середній, високий. Вкажемо ключові предметні програми та інструменти, за якими і буде сформовано єдині вимоги визначення рівнів сформованості інформаційно-комунікаційної компетентості.

Проаналізувавши навчальні плани, можна запевнити, що формування інформаційно-комунікативних компетентностей здійснюється при вивченні будь-якої дисципліни. Цьому сприяють створені інтерактивні вправи, змодельовані ситуаційні задачі, тестові завдання, виконання творчих проектів. Все це забезпечує оволодіння студентами інформаційно-комунікативною компетентністю та її прояву в професійній діяльності.

Визначимо наступні рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності: низький, середній, високий. Вкажемо ключові предметні програми та інструменти, за якими і буде сформовано єдині вимоги визначення рівнів сформованості інформаційно-комунікативної компетентності. До них віднесемо: базові знання з апаратного забезпечення ПК та їх сумісності; операційна система, її інтерфейс та об'єкти; форматування та редагування текстових документів; інфографіка; он-лайн сервіси хмарних технологій; комп'ютерні комунікації; додатки GOOGLE (конструктор Google Sites, Google Forms, Google диск).

Як уже було зазначено у нашій роботі проблема створення професійної культури є міждисциплінарною. В дослідженні ми розглядаємо професійну культуру з точки зору ціннісного підходу, тобто дослідження професійної культури як цінності, властивої професійним групам або окремій людині.

Метою першого етапу дослідження було визначення рівня сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності студентів – майбутніх політологів та готовності використовувати отримані компетентності в майбутній професії. Для визначення рівня сформованості інформаційно–комунікаційної компетентності студентам проводилось анкетування (Додаток А) та комп'ютерне тестування (Додаток Б).

Цей етап проводився за допомогою анкет. Анкетування - це отримання інформації через заповнення респондентом бланку з запитаннями. Анкетування проводилось за допомогою Google-форми додатка Google. Кожен з респондентів отримав та заповнив електронну форму та відіслав для подальшого аналізу. Комп'ютерне тестування проводилось за допомогою ПЗ «Колоквіум» з метою визначити рівень знань і вмінь студентів за допомогою завдань з варіантами відповідей. Визначимо показники до рівнів сформованості інформаційно- комунікаційної компетентності.

Для більш зручного перегляду представимо їх у вигляді таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності та їх показники

Рівень	Показники
Низький	Студент: - не орієнтується або погано орієнтується в методах обробки інформації; - не зацікавлений в результатах своєї діяльності; - не готовий нести відповідальність за результати роботи; - не розуміння цілей та мети виконання завдання; - знає призначення основних пристроїв базової конфігурації ПК;знає призначення основних компонентів ОС; - використовує загальноприйняті команди для роботи з документами; - вміє вводити простий запит при пошуку інформації в Інтернет; - має уявлення про роботу з комунікаційними технологіями Hangouts, Meet, Viber; - знає основні терміни електронних таблиць та їх призначення. - часткове розуміння цілей та мети виконання завдань; - зацікавлений в результатах діяльності, проте не має уявлення про можливості їх використання.
Середній	Студент: - використовує комп'ютерні технології; - вирішує практичні завдання з використанням набутих компетенцій за алгоритмом; - використовує засоби комунікації для зберігання даних в хмарних технологіях; - допускає помилки при виконанні завдань;
Високий	Студент: - знає напрямки розвитку інформаційного суспільства; - знає і використовує інновації в своїй діяльності; - чітко розуміє цілі та мету поставлених завдань;

Продовження таблиці 3.1.

	- має стійкий пізнавальний інтерес та мотивацію; - створює власні програмні продукти; - розвиває пізнавальні здібності через самоосвіту на самовдосконалення; - вільно оперує табличними та текстовими документами; - постійно використовує хмарні технології для зберігання даних та розв'язування поставлених задач, спільного доступу до документів.

Для перевірки знань з володіння цифровими технологіями було запропоновано ряд практичних завдань за відповідними напрямами підготовки.

Метою виконання практичних завдань було: з'ясувати повноту і глибину знань з інформаційно-комп'ютерних технологій та рівень володіння ПК, навичок роботи в глобальній мережі Інтернет.

Завдання містили теми:

- редагування та форматування текстового документу;

- пошук інформації в Інтернет для створення власного групового мультимедійного проекту та його презентація через засоби зв'язку.

Проведене експериментальне дослідження показало, що переважна більшість студентів – майбутніх політологів ОКР «Бакалавр» володіє інформаційною компетентністю на середньому та низькому рівнях. Переважна кількість студентів 2 курсу ОКР «Магістр» володіють інформаційною компетентністю на високому рівні.

Результати проведеного дослідження зведені до таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Рівні сформованості інформаційної компетентності студентів педагогічних вишів

Рівні	1 група		2 група	
	Осіб	%	Осіб	%
Високий	1	7	11	55
Середній	6	40	6	30
Низький	8	53	3	15

Крім того, результати представлені на рисунку 3.1.

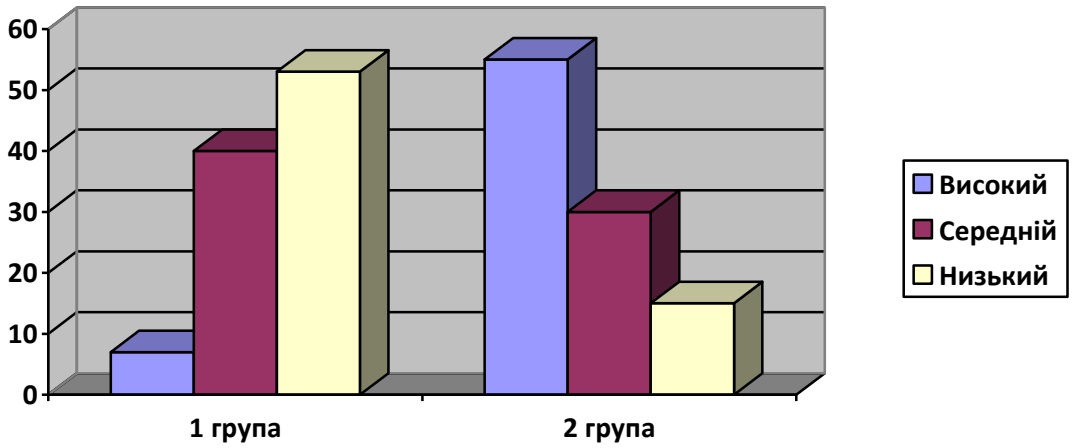

Рис. 3.1. Рівні сформованості інформаційної компетентності студентів майбутніх політологів

На другому етапі дослідження ми використовували методику М. Рокіча. Учасникам опитування пропонувалося уважно вивчити перелік питань і, вибравши цінність, яка для людини є найбільш значущою для професійної діяльності, помістити її на перше місце. Потім треба обрати другу за значимістю цінність і помістити її впритул за першою. Потім треба проробити те ж саме з усіма цінностями, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою та займе 18 місце. Опитування проводилося у режимі online за адресою https://www.survio.com/survey/d/I8L9O8S3M5U4J9C7R.

Обробка результатів проводилася у таблиці Excel. Результати представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Результати, за визначенням переважаючих термінальних ціннісних орієнтацій, за методикою «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич)

Цінності	1 група, у %	2 група, у %
Активна діяльність життя	11	18
Життєва мудрість	4	2
Здоров'я	1	0
Цікава робота	19	10
Краса природи и мистецтва	0	0
Кохання	0	0
Матеріальне забезпечене життя	15	13
Наявність хороших та вірних друзів	0	0
Громадське визнання	13	10
Пізнання	4	2
Продуктивне життя	16	23
Розвиток	6	17
Розваги	0	0
Свобода	0	0
Щасливе сімейне життя	0	0
Щастя інших	0	0
Творчість	6	3
Впевненість в собі	5	2

Згідно з таблицею 3.2. ми бачимо розбіжності ієрархії термінальних цінностей серед студентів обох груп. Якщо студенти ОР «бакалавр» вважають переважними цінностями «цікаву роботу», «продуктивне життя» та «матеріальне забезпечене життя», то студенти ОР «Магістр» переважними цінностями вважають «продуктивне життя», «активне життя» та «розвиток».

На нашу думку саме цінності «продуктивне життя», «активне життя» та «розвиток» постають факторами професійної культури фахівця.

Переглянемо результати випробуваних, за переважаючими інструментальними цінностями (Таблиця 3.4).

Таблиця 3.4.

Результати, за визначенням переважаючих інструментальних ціннісних орієнтацій, за методикою «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч)

Цінності	1 група, у %	2 група, у %
Акуратність	6	4
Вихованість	0	0
Високі запити	3	0
Життєрадісність	1	1
Старанність	5	2
Незалежність	4	4
Непримиренність до недоліків у собі та інших	1	1
Освіченість	11	20
Відповідальність	11	14
Раціоналізм	11	10
Самоконтроль	10	15
Сміливість у відстоюваннях своєї думки, поглядів	7	6
Тверда воля	4	1
Терпимість	7	1
Широта поглядів	15	20
Чесність	2	1
Ефективність у справах	2	0
Чуйність	0	0

Згідно з таблицею 3.3 є серйозні розбіжності в ієрархії інструментальних цінностей серед студентів, майбутніх політологів обох груп. Іструментальні цінності «освіченість» та «широта поглядів», які також свідчать про сформованість професійної культури є домінуючими (20 %) для студентів ОР «Магістр», у той час, як тільки для 11 % та 15 % відповідно студентів ОР «Бакалавр» вони постають важливими. Такі цінності як «відповідальність» та «самоконтроль» також є значущими для студентів 2 групи, у той час, як для студентів 1 групи вони не постають найголовнішими.

На нашу думку зміна в системі ціннісних орієнтацій відбувається внаслідок впливу багатьох чинників. А саме: поєднання комп'ютерної грамотності, вмінь працювати з традиційними видами повідомлень у бібліотеці, технологічної грамотності, етики, критичного сприйняття й навичок комунікації. Крім того у формуванні професійної культури величезну роль відіграє самостійна праця студентів. Самостійна праця без перебільшення є основним засобом накопичення, систематизації, творчої переробки знань, розвитку інтелектуального, морального, естетичного потенціалу майбутнього фахівця. Перехід до інформаційної ери, різке збільшення обсягу та оновлення професійно значущої інформації вимагають від студентів формування потреби до ознайомлення з цією інформацією, умінь та навичок відбору актуальних відомостей, їх осмислення та засвоєння. Безперечно, перетворення цінності «самостійна робота» на перелік цінностей затребуваних, найбільш вподобаних – один із найважливіших резервів підвищення якості підготовки фахівців, у нашому випадку – політологів.

Практика переконує, що успіх у становленні професійної культури багато в чому визначається наявністю навичок самостійної роботи, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати дані та оперувати ними відповідно до власних потреб і вимог сучасного інформаційного суспільства.

Отримані результати дають змогу стверджувати, що застосування студентами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання впливає на ціннісне ставлення та ціннісне значимість майбутніх фахівців – політологів. Мається на увазі , що в процесі навчання у студентів формується ставлення суб'єкта до об'єкта, в рамках якого об'єкт може бути не лише цінністю, а й антицінністю чи нейтральним в аксіологічному сенсі. Крім того, завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям студенти навчаються обирати специфіку своєї майбутньої праці.

ВИСНОВКИ

Проведений теоретико-методологічний аналіз дозволив зробити наступні висновки:

1. Професійна культура – це певний фрагмент свідомості людей: їх інтерес до певної діяльності, орієнтація щодо інтересу чи, навпаки, байдужість, відсутність його. Як елемент свідомості професійна культура включає уподобання, очікування, мотиви поведінки людей.

Дослідження проблеми показує, що професійна культура виконує наступні функції: продукує цінності та норми, необхідні для підтримки та розвитку професійної діяльності; регулює соціальні відносини людей у процесі їхньої професійної діяльності; передає професійний досвід від покоління до покоління. Зміст професійної культури як культури особистості визначається в межах наступних підходів: акмеологічного, особистісного, психологічного. Одним із підходів до такого розгляду може бути ціннісний підхід, тобто дослідження професійної культури як цінності, властивої професійним групам або окремій людині.

2. Інформаційно-комунікаційна компетентність розглядається, як поєднання комп'ютерної грамотності, вмінь працювати з традиційними видами повідомлень у бібліотеці, технологічної грамотності, етики, критичного сприйняття й навичок комунікації.

В роботі зазначено, що інформаційно-комунікаційна компетентність є результатом різнобічних здатностей людини і має такі складові:

- здатності й уміння: здобувати інформацію з різних джерел у зрозумілому вигляді; працювати з різними відомостями; критично їх оцінювати; використовувати у професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології;

- знання: особливостей інформаційних потоків у своїй галузі; основ ергономіки й інформаційної безпеки; функціональних можливостей ІКТ;

- конкретні навички з використання комп’ютерної техніки та ІКТ; ставлення особистості до застосування ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії й поведінки.

3. В рамках дослідження було акцентовано увагу на створенні інформаційно-освітнього середовища націленого на формування потреби в інформаційній компетентності шляхом організації освітньої діяльності майбутніх політологів; забезпеченні суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та студентами у процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності; організації самостійної роботи студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій під час та поза аудиторної діяльності.

У межах роботи було зазначено, що формування інформаційно-комунікативної компетентності відбувається на всіх дисциплінах незалежно від циклу підготовки.

В рамках практичного дослідження було визначено, що переважна кількість студентів 2 курсу ОКР «Магістр» володіють інформаційною компетентністю на вищому рівні, ніж студенти ОКР «Бакалавр». Саме вони у якості домінуючих цінностей обирають «продуктивне життя», «активне життя» та «розвиток». Саме ці цінності, на нашу думку, постають факторами, які формують професійну культуру фахівця. До критеріїв, які формують професійну культуру майбутнього політолога відносяться «відповідальність» та «самоконтроль». Саме ці цінності є значущими для студентів 2 групи, у той час, як для студентів 1 групи вони не постають найголовнішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белікова Н.В. Глобальні проблеми людства в рамках системних реформ в Україні. URL: http://www.confcontact.com/ 2012_05_25/1_belikova.php.

2. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура.* 2009. № 12 (17, 18). С. 5-7.

3. Бібік Н. Компетентність у навчанні. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 408-409.

4. Білова Ю.А. Аналіз наукових підходів до класифікації ключових компетентностей. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 4. С. 10-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2014_4_4.

5. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності старшокласників на основі засвоєння системи знань про людину. *Українська мова та література в школі.* 2012. № 2. С. 52-57.

6. Вечірко Р. М. Українська та зарубіжна культура: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. К.: КНЕУ, 2003. 367 с.

7. Вітченко А.О. Вітченко А.Ю. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті: освітня інновація чи реформаторський симулякр доби постмодерну? *Вища школа.* 2019. № 4 (177). С. 52-66.

8. Головань М. С. Розвиток інформатичної компетентності студентів як педагогічної системи. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2008. С. 88-96.

9. Гончарова О.М. Організаційні форми, методи і засоби навчання в системі формування інформаційної культури учнів. *Комп'ютерно орієнтовані системи навчання.* Київ: вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2000. № 2. С. 282-285.

10. Гофрон А. Різні погляди на Європу і проектування освітніх концепцій. *Вища освіта України.* 2005. № 1. С. 37-43.

11. Гриньова В. М. Про співвідношення понять «професіоналізм», «професійна культура», «професійна компетентність», «професійна підготовка». Педагогіка та психологія. 2014. Вип. 45. С. 74-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2014_45_10

12. Гриньова В.М. Аксіологічний підхід до проблеми педагогічної культури майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. 2002. № 2. С. 2-6.

13. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: https://lib.iitta.gov.ua/2349/1/Gutsan_50025.pdf

14. Жалдак М. І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики : посіб. для вчителів. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 182 с.

15. Закон України Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2007, № 12. – С. 102.

16. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського.* 2006. № 1.33. С. 22–26.

17. Зязюн І. А. Філософія педагогічної ідеї : Монографія. Черкаси : Вид-во від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

18. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи : монографія. Київ : РВВ ГДПУ, 2005. 384с.

19. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навч.-метод. посіб. К.: УДЦССМ, 2001. 220 с.

20. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія. Вінниця : ВДПУ, 2007. 379 с.

21. Концепція Нової Української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

22. Корінний М.М. Короткий енциклопедичний словник з культури. К.: Україна, 2003. 384 с.

23. Кремень В. Сучасний навчальний процес як синергетична система. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2003. 460 с.

24. Кузікова, С. Б. Мотиваційно-ціннісний простір у становленні професійної та особистісної ідентичності студентів ВНЗ. *Психологія і особистість*. № 2 (8). Частина 2. Київ – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2015. С. 194–207.

25. Кун Т. Структура наукових революцій. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykhrevoliutsii.pdf?PHPSESSID=fojmsbk47shk9iu9jjihnep1f4.

26. Локшина О.І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал* . 2019. № 3. С.21-29.

27. Макєєв С.Ю. Розвиток поняття про ключові компетентності у працях європейських та українських вчених. *Академічні студії. Педагогіка.* 2021. Вип. 4, ч. 1. С.143-151.

28. Малихін О. В. Ієрархія компетентностей сучасного педагога. *1025-річчя історії освіти в Україні: труднощі, сучасність та перспективи* : зб матеріалів Міжнар. наук. конф. Київ, 2014. С. 65-75.

29. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1-2 (11-12). С. 266–268.

30. Нинюк І. Професійна культура як єдність професіоналізму і культури в діяльності людини. *Вісник УАДУ*, 2003. №1. С.9194;

31. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. №5 (13). URL : http://www.ime.edu-ua.net/em.htm

32. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир сучасної освіти. *Рідна школа.* 2005. № 1. С. 65–69.

33. Попчук О. В. Теоретичні аспекти дефініції феномена професійної культури. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Сер.: Психологія і педагогіка. 2009. Вип. 13. С. 404–410.

34. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток : колективна монографія / кол. авт. ; відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 300 с.

35. Рекомендація Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text.

36. Рудакевич М.І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління: Моногр. Т.: Видво АСТОН, 2007. 400 с.

37. Стандарт вищої освіти України : затв. Міністерством освіти і науки України від 10 липня 2020 р. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/052-Politolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf

38. Стандарт вищої освіти України : затв. Міністерством освіти і науки України від 18 березня 2021 р. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/052-Politolohiya-magistr.18.03-1.pdf

39. Становлення ідентичності фахівця : монографія / Г. О. Балл, В. Л. Зливков, С. О. Копилов та ін. за заг. ред. В. Л. Зливкова. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.

40. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: підручник. Львів : Каменяр, 1992. 166 с.

41. Улунова, Г. Є. Психологічна культура майбутнього фахівця: сутність, реалії, перспективи. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал* Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2011. Вип. 1. С. 59-63.

42. Федь І. Є., Вікторенко І. Л., Вовк Н. В. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців у сучасному освітньому просторі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. Т. 3. С.106 -110.

43. Хмельницька О.І. Формування професійної куль-тури у процесі магістерської підготовки Духовність особистості: методологія, теорія та практика : зб. наук. праць. Сєвєродонецьк : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2014. No 1 (60). 225 с.

44. Хуторськой А.В. Ключові освітні компетенції. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.

45. Шевченко В. Філософія освіти: проблеми самовизначення. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 18-29.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета визначення рівня сформованості інформаційно-комунікативної компетентності студентів

Розділ знань	Компетенції	Шкала	Сумарний бал по розділу
Базові знання з апаратного забезпечення ПК та їх сумісності	Розуміє призначення складових персонального комп'ютера, їх функцій	0 – не володію 0,5 – маю первинні знання та навички 1 – володію на достатньому рівні	4
	Розуміє призначення складових персонального комп'ютера, їх функцій		
	Вміє організувати спільну роботу «викладач-студент» в локальній мережі використовуючи програмне забезпечення		
	Вміє організувати спільну роботу «викладач-студент» в локальній Мережі використовуючи програмне забезпечення		
0 – не володію 0,5 – маю первинні знання та навички 1 – володію на достатньому рівні	Розуміє призначення об'єктів операційної системи та їх функцій	0 – не володію 0,5 – маю первинні знання та навички 1 – володію на достатньому рівні	3
	Знає архітектуру та принципи роботи ОС		
	Вміє налаштовувати ОС для користувача		
Форматування та редагування текстових документів	Знає правил оформлення текстових документів	Вміє поєднувати програмне забезпечення різних напрямків для виконання завдань	
	Вміє форматувати текстові документи	0 – не володію 0,5 – первинні знаннята навички 1 – володію на достатньому рівні	
	Знає основні функції текстових редакторів		
	Має уявлення про види текстових документів та текстових редакторів		
	Вміє поєднувати програмне забезпечення різних напрямків		

Інфографіка (електронні таблиці)	Вміє будувати діаграми та графіки	0 – не володію 0,5 – маю первинні знання та навички 1 – володію на достатньому рівні	4
	Вміє створювати таблиці та виконувати елементарні розрахунки		
	Знає базові поняття електронних таблиць та їх призначення		
	Знає базові поняття електронних таблиць та їх призначення		
Он-лайн сервіси хмарних технологій	Вміє користуватися хмарними сервісами	0 – не володію 0,5 – маю первинні знання та навички 1 – володію на достатньому рівні	4
	Вміє користуватися хмарними		
	Використовує хмарні технології для зберігання власних даних і інформації		
	Використовує хмарні технології для зберігання власних даних і інформації		
Комп'ютерні комунікації	Вміє налаштувати комп’ютерне обладнання для спільної роботи в локальній мережі.	Вміє працювати з Google формами	6
	Вміє користуватися сервісами для пошуку інформації		
	Розуміє суть поняття та знає його функції та призначення.		
	Знає види комунікаційного обладнання, види кабелів, роз’ємів, що використовуються при побудові мережі		
	Має уявлення про роботу з комунікаційними технологіями Hangouts, Meet, Viber		
	Має уявлення про роботу з комунікаційними технологіями Hangouts, Meet, Viber		
Додатки GOOGLE (конструктор Google Sites, Google Forms, Google диск)	Знає про існування додатків Google, їх призначення	Вміє працювати з Google формами	4
	Використовує Google диск для зберігання інформації		
	Вміє створювати сайти за допомогою конструктора		
	Вміє працювати з Google формами		

Додаток Б

Тестування для визначення рівня сформованості інформаційно-комунікативної компетентності

1. Процес, при якому можна виявити несправності системи називається

a) Моніторинг c) Діагностика

b) Спостереження d) Прогнозування

2. Принтером називається пристрій, який….

a) виводить інформацію з комп'ютера на паперовий носій

b) вводить інформацію з паперу в пам'ять комп'ютера

c) зчитує інформацію з диску

d) будує графіки за допомогою пера

3. Вкажіть призначення клавіші CAPS LOCK?

a) зміна мови;

b) блокування роботи цифрової клавіатури;

c) використовується в поєднанні з іншими клавішами;

d) фіксує режим введення прописних літер.

4. Які клавіші викликають диспетчер задач

a) SHIFT, ALT, DELETE; c) CTRL, END, SHIFT;

b) CTRL, ALT, DELETE; d) ESC, ALT, DELETE;

5. Текстові редактори призначені для:

a) набору текстових документів;

b) форматування текстових документів;

c) набору, редагування і форматування документів.

6. Для того, щоб вставити таблицю в документ необхідно обрати:

a) в меню: Вставка - Таблиця c) в меню: Вставка - Файл

b) намалювати , використовуючи авто фігури

7. Для того, щоб вставити малюнок в створений документ необхідно:

1.обрати Вставка - Зображення - З файлу

2.обрати Вставка - Файл

3.обрати Вставка – Об'єкт

8. Базою даних можна вважати:

a) текстовий документ з таблицею

b) чек за придбаний товар

c) каталог підручників

9. В електронних таблицях копіювання формули називається:

a) автозаповненням

b) форматуванням

c) редагуванням

10. Об'єднання комп'ютерів в мережу та між собою називається:

a) топологія

b) територіальна ознака

c) трафік

11. Яке функціональне призначення електронної пошти

a) тільки для відправлення листів

b) для обміну повідомленнями

c) тільки для отримання листів

d) для виклику довідкової системи